

Становище

От член на научното жури проф. д-р Красимира Алексова, СУ „Св. Климент Охридски“

за дисертационен труд за придобиване на образователната и научната степен „доктор“.

Автор на дисертационния труд: Христина Николова Кукова от Секцията по компютърна лингвистика, ИБЕ – БАН.

Тема на дисертационния труд: *Формално описание на перцептивните и менталните предикати в българския език (снемане на семантична многозначност)*

1. Актуалност на разработвания в дисертационния труд проблем в научно и/или научно-приложно отношение

Определена съм за член на научното жури по защита на дисертационния труд на Христина Кукова на тема „Формално описание на перцептивните и менталните предикати в българския език (снемане на семантична многозначност)“ със заповед РД-09-10/28.02.2022 г. на Директора на Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ – БАН.

Според моето виждане дисертационният труд засяга актуална тематика в областта на компютърната лингвистика. Смятам избраната тема за дисертабилна, тъй като дава възможност да се направи богато и задълбочено изследване на предикатите за перцепция при водеща роля на семантичния аспект. Трябва да се отчете и липсата до този момент на монографично проучване, посветено на този обект.

2. Познава ли дисертантът състоянието на проблема и научната литература

От дисертационния труд проличава много добро познаване на множество проблеми в научната литература, свързани с изследвания обект. Сред тях са: лексикално значение, многозначност, омонимия, автоматично отстраняване на семантичната многозначност, семантико-граматични класификации на предикатите, семантична характеристика на глаголите за перцепция, аргументна структура, фреймове и Фреймнет, Уърднет, корпусна лингвистика, компютърна лингвистика и мн.др. Проличава и богата библиографска осведоменост, отразена както при представянето на чужди становища и техния анализ, така и в цитираната литература.

3. Коментар на избраната методика

В уводната част на дисертационния труд е представена достатъчно изчерпателно избраната методика, която е напълно адекватна на избрания обект. Описани са и стъпките, които са следвани при разработването на темата на дисертацията, като става ясно, че първоначално е ексцерпиран езиковият материал от Уърднет, след това е разширен обхвата чрез съобразяване с „Речника на българския език“, след това е изготвена типология на предикатите за перцепция, последвано от синтактично представяне на значенията на базата на синтактичните им фреймове от Фреймнет и примери от Българския национален корпус. След това е реализиран семантичен и синтактичен анализ на фреймовите им елементи. Изяснен е

моделът на описание на глаголите за реализация на целите на изследването. Представени са и начините за извличане на информация, с която си служи дисертантката.

4. Кратка аналитична характеристика на научните и/или научно-приложните приноси на дисертационния труд

Авторката Христина Кукова се е концентрирала върху семантиката на глаголите за възприятие и възникването на семантична многозначност при тях, като се стреми да аргументира виждането, че тя се наблюдава при семантична деривация от перцепция към мисловност, но не и обратното. Смятам за основателно докторантката да се спере върху различни дефиниции за перцептивните и когнитивните предикати, за да обоснове своето виждане за разграничаването им и снемане на семантичната многозначност.

Обектът, предметът, целите и задачите на дисертационния труд са ясно дефинирани, а методите на работа и източниците на емпиричен материал са добре представени, което е една от предпоставките за успешната реализация на изследването. Предложеният модел на описание на глаголите е напълно подходящ за реализация на формулираните цели. Терминологичният апарат е ясно дефиниран, като са посочени и случаи на терминологична синонимия в световната литература. Формулираните в началото три основни хипотези са дали възможност да се структурира самото изследване и да се проследи проверката на хипотезите в хода на работата. Положително постижение на дисертацията е обединяването на лексикални, семантични и синтактични аспекти при проучването на основния обект.

Дисертационният труд е логично структуриран, налични са ясни връзки между частите, при всяка от главите в началото са представени основните задачи и цели, а в края се прави заключение, в което се обобщава постигнатото. Личи отлично познаване на широк кръг изследвания и подчертана способност за съотнасяне на различни гледни точки.

Напълно мотивирано във връзка с реализацията на целите на дисертационния труд във II глава се разглеждат мнения за обема на понятия, които са базови за изследването – лексикално значение, моносемия, омонимия, полисемия, вкл. полисемия при глаголите за перцепция.

Възприемам III глава „Семантико-граматични класификации на предикатите“ като необходима теоретична основа, чрез която дисертантката достига след анализ на значими семантични и аспектуални класификации на предикатите и обзор на видовете типологии до собствен мотивиран избор на признаци за класификация, отговарящи на особеностите на изследвания обект – глаголите за перцепция в съвременния български език. Изпълнението на задачите, които си поставя тази глава, е важно според мене постижение, като се има предвид наличието на множество класификации на предикатите, чието добро познаване и съпоставка е основа на собствения избор на признаци, които да се използват при класифицирането (вж. напр. част 3.4). Предлагам на Хр. Кукова към подчаст 3.4.3 и част 3.4.4 да представи и примери.

Смятам, че в IV глава Хр. Кукова е постигнала представените в началото цели и е реализирала задачите, които си е поставила, тъй като задълбочено е изследвала семантичните особености на глаголите за перцепция от гледна точка на прототипните им значения, без да се пропуска изясняването и на възможните непрототипични значения, проследила е на посоките на семантична деривация, изтъкнала е наличната многозначност, а и е представила типология въз основа на различната сетивна модалност, а и на типология въз основа на типичните

аргументи, които присъединяват. Авторката опира анализите и обобщенията си не върху първоначалния набор от 116 единици (като намирам за основателно отделното разглеждане на членовете на видовете двойки, както и на невъзвратните и възвратните форми), а върху ексцерпираниите 343 синонимни множества от Уърднет, маркирани със семантичния примитив перцептивен глагол. Това решение е основателно, тъй като дава възможност за по-голяма изчерпателност.

Основното постижение на IV глава, което оценявам като принос, е съставената собствена класификация на предикатите за възприятие, която е напълно съобразена с особеностите на тези предикати в българския език и допълва/разширява широко прилагани класификации. Бих насочила авторката да добави при представянето на отделни групи предикати липсващи за някои синонимни множества примери в изречения (напр. на с. 104, 105, 106 и мн.др.), тъй като необосновано изглежда едни случаи да са онагледени с примери, а други – не. Като много важен компонент от тази глава възприемам частта, в която се разглежда разширяването от перцепция към мисловност, като в нея се предлага и подходяща класификация на т.нар. непрототипни значения на перцептивните глаголи. Макар и наречени от докторантката „допълнителни“ (част 4.4.4), наблюденията върху изразяваната обективност или субективност на предаваната информация във връзка с типа на изразената перцепция (а оттам и върху изразяваната достоверност на изказването) са от съществена значимост за изясняване на същността на перцептивните глаголи.

Петата глава представя следващите стъпки в изследването, като предлага описание на предикатите, основаващо се на Фреймнет, с цел подпомагане на разрешаването на лексикалната многозначност. Описват се значенията на представени в българския Уърднет глаголи, дефинират се лексикални единици и фреймовите им елементи, а освен това се дават примери от БНК. Смятам, че е постигната целта да се анализира предикатно-аргументната структура на основните предикати за перцепция и семантичните ограничения на комплементите. Може да се помисли дали не съществуват и други семантични реализации в някои таблици за синтактичната съчетаемост на основните перцептивни глаголи и коментарите след тях, напр. при виждам / видя – *Виждам грешката* в смисъл *осъзнавам грешката*.

В V глава е изпълнена задачата да се формулират семантични ограничения на фреймовите елементи. Обсъдени са 65 фрейма, представящи типологизираните в IV глава перцептивни глаголи, като в добре структурирани таблици е обобщено разпределението на фреймовете по брой и типове предикати. Приемам като основателно виждането на авторката, че избраните в тази глава подходи са достатъчно надеждни за автоматичното разрешаване на многозначността при глаголите за възприятие в българския език.

В заключението се прави стегнат обзор на съдържанието на всяка от главите и се предлагат насоки за бъдеща работа, които полагат дисертационния труд в една по-широка изследователска сфера. Приемам като основателни представените от докторантката приноси.

5. Преценка на публикациите по дисертационния труд

По темата на дисертационния труд са посочени 6 публикации плюс един доклад, одобрен за публикуване. От тях 4 са в съавторство, което е логично явление в компютърната лингвистика. От всички публикации една е на английски език. Публикациите са направени в

престижни списания (напр. „Български език“, „Балканско езикознание“), сборници от конференции или в чест на изтъкнати езиковеди. Смятам, че тези публикации са дали възможност на научната общност да се запознае с някои основни постижения на авторката.

6. Авторефератът

Авторефератът правилно и достатъчно експлицитно отразява основните положения и научните приноси на дисертационния труд.

7. Заключение

Според мене това е дисертация на зрял изследовател, обмислил и реализирал успешно целите и задачите, които си е поставил. Дисертационният труд е конкретно доказателство, че комбинирането между ресурси, изработени в Секцията по компютърна лингвистика – Уърднет, Фреймнет, БНК, води до научни разработки, в които се наблюдават значими приноси. Въз основа на коментарите в настоящото становище изказвам мнението, че на Христина Кукова може да бъде присъдена образователната и научната степен „доктор“ за дисертационния труд „Формално описание на перцептивните и менталните предикати в българския език (снемане на семантична многозначност)“ и гласувам за това решение.

11.04.2022 г.
София

Подпис:
(Проф. д-р Красимира Алексова)